

A SZECESSZIÓ MESTEREI A HEGYVIDÉKEN 6.

Száray István, a városmajori „előkelő gyógyintézet” alkotója

„Buda legszebb részén, pormentes, ózondús levegőjű helyén, a csendes és előkelő Városmajor utca végén, a Svábhegy oldalán, erdőtől környezetben egy gyönyörű szanatórium nyitott meg a nyár elején: a János szanatórium...” E lelkes hangvételű sorok a Vasárnapi újságban jelentek meg Szilágyi Miklós újságíró tollából 1912-ben (59. évfolyam, 51. szám), amikor átadták a Városmajor utca 68. alatti, hajdani 40 ágyas magán-sanatórium (ma szív- és érgyógyászati klinika) épületét. Az intézmény eredetileg szülő nők, más női és sebészeti betegek részére készült, és dr. Simaházi Totth Gedeon „elsőrangú” nőgyógyász főorvos vezette.

A levéltárban található tervlapokon felfedezhető a tervező, Száray István építész tanár aláírása, akinek nevét az Építészeti lexikon nem tartalmazza, életrajzi adatai még nincsenek felkutatva.

Bizonyos terveken Árkay Aladár is feltüntették, tehát ő is részt vehetett az előkészítő munkában. Homlokzati terve – amely nem valósult meg – A századforduló magyar építészetét című kötet (Gerle János–Kovács Attila–Makovecz Imre) 20. oldalán található.

„Érdekes a szanatórium építkezése. Csend és nyugalom honol a falak között. Mert az épület utcái részén folyosó húzódik végig, mely minden esetleges zajt felfog, világos, levegős, barátságos, szobáinak ablakai pedig a svábhegyi oldalra nyílnak. És noha távol van a főváros porától, zajától és fertőzött levegőjétől, mégis a budai hegyekbe vivő villamos vasutak megállójától rövid 5 perc alatt megközelíthető.”

A szanatórium alagsor, földszint plusz kétemeletes, magas tetős épület T-alakú alaprajzzal, ami az utcasarkon U-alakban fordul át. A díszlépcső a bejárat

hoz kapcsolódik, a második lépcsőház a sarokcsatlakozásban átülően helyezkedik el.

Rosch Gábor a Hegyvidéki épületek című könyvében írja, hogy az épület homlokzati architektúrája az eklektika és a szecesszió átmeneti korszakának jellegzetes példája, lényegében változatlan állapotban megőrizve mindkét stílus motívumait. Hajdan az épületet szinte a teljes felületén vadszőlővel futtatták be, jelenleg csak a bejáratnál jobbra lévő falszakaszt takarják ily módon.

Napjainkban a helyszínen sétálva gyönyörködhetünk a részletek szépségében. A plasztikus tagolt homlokzat gazdagon díszített, a földszintet záró övpárkány alatt tojássor, az emeleti ablakokat összekötő betéteken virágfüzerek, a felső szint ablakai közötti mezőkben klaszszicizáló figurális domborművek láthatók. A növényi ornamentika

káival mintázott, kovácsoltvas szerkezetű, üvegbetétes előtető a mívés bejáratú kapuval az épület legszebb, leghangszúlyosabb szecessziós részlete.

Sajnálatos változást is tapasztalhatunk. A levéltári terv szerint épült, homlokzati, félköríves, zárt erkélyeket díszítő kupolák ma már nincsenek meg, holott az archív fényképeken még láthatók.

Sétánk során érdemes belülről is megnézni az épületet, noha a belső térkialakítás szerényebb lett az átépítések során. Az ajtók, üvegfalak metszettek, szecessziós mintázatú, színes üvegbetétei csak a földszinti bejáratnál és az első emeleti folyosóról nyíló két zárt erkélynél maradtak meg. Eredeti kialakítású az igényesen megmunkált kovácsoltvas lépcsőházi korlát.

A 20. század fordulóján a kellemes környezetű, a legmoder-

Érdekes gyönyörködni a részletképzések szépségében

nebb felszereléssel rendelkező szanatóriumban neves személyiségeket is gyógyítottak, például Ady Endrét és Babits Mihályt, később Jávor Pált és Uray Tivadart. Ady egyik kezelése után így emlékszik vissza erre az időszakra: „A Városmajor szanatóriumában gyönyörűen talpra állítottak...”

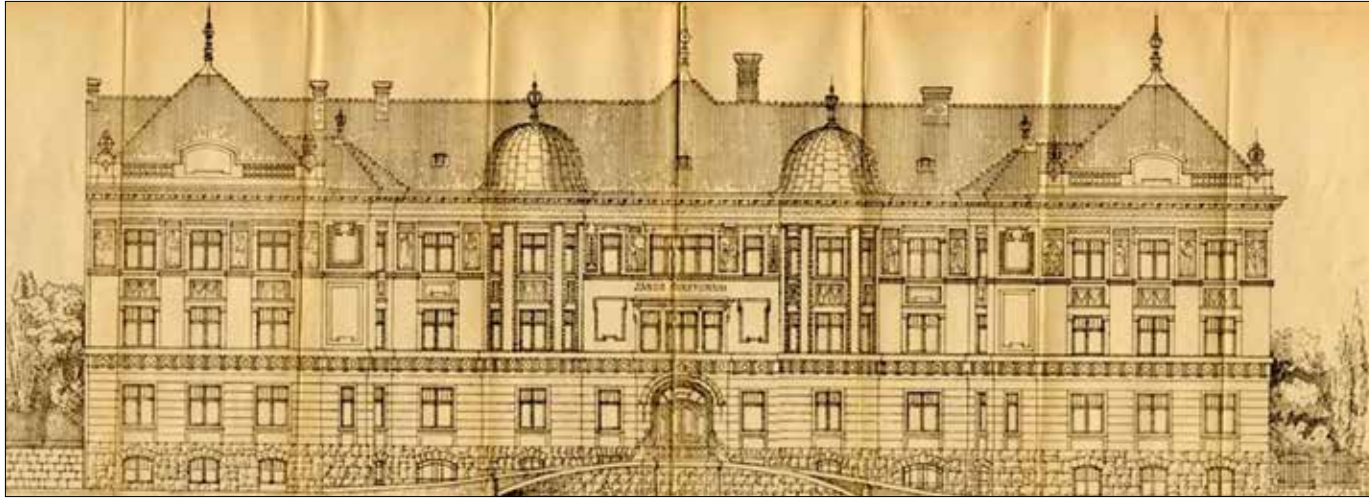
A második világháború után az intézetet államosították, a János kórházhoz csatolták. 1951-től díszítésű épület és a hozzá tartozó hatalmas kert a második világháborúban jelentős károkat szenvedett, helyreállításuk azonban nem az eredeti tervek szerint történt, így egyebek közt a légítamadások során megsemmisült csillagvizsgálót sem hozták rendbe az épület tetején. A kert az 1960-as évekig megmaradt, ám amikor a Csörzs utcában felépült az MSZMP Pest megyei Bizottságának irodaépülete, a jelentős részét elvették.

A tanítóképző 1959-ben felsőfokú (akadémiai) intézménnyé vált, az általános iskola

bészeti betegellátás folyik kiváló specialisták közreműködésével. A jelenlegi igazgató dr. Merkely Béla professzor.

A szanatórium funkcióján kívül a környezete is alaposan megváltozott. Városias beépítés veszi körül az ózondús erdő helyét, a hajdan csendes, „előkelő” Városmajor utcában jelentős levegő- és zajszennyezést okoz a napközben szünet nélkül áramló gépkocsi- és autóbussz-forgalom. Ám egy értéke napjainkig megmaradt: „A modern, a legtekélyesebb, a ténykedéseiben biztos orvosi tudomány-nak nem palotája, hanem temploma ez a szanatórium, mely díszére válik a magyar gyógyászat fejlődésének [...] és végül a komoly kötelesegtudás, mely a szanatórium orvosi és adminisztratív vezetőségét egyaránt a legteljesebb mértékben át-
hatja.”

Beöthy Mária építész

A Városmajor utcai magán-sanatórium eredeti homlokzati terve végül nem valósult meg

A tanítóképző főiskola története

A 19. században egyházi felekezetek tartottak fenn tanítóképzőket, vagy szerveztek tanítóképző tanfolyamokat. A fordulópont 1868-ban következett be, Eötvös József vallás- és közoktatási miniszter a népiskolai törvény elfogadtatásával megalapozta a magyar állami tanítóképzést.

iskolához tartozott egy botanikus kert, a telek nagyobb részén játéktér volt, a Tatár (mai Nagy Jenő) utcára néző hányadon pedig tenispálya üzemelt. Emellett az intézmény rendelkezett méhlegelővel, konyhakerttel, faiskolával, melegágygal, szőlővel is.

A Budai Állami Tanítóképző

Oszkár, majd a második világháború követően Kiss János altábornagy utca lett.

Az eredeti, kupolás, homlokzati díszítésű épület és a hozzá tartozó hatalmas kert a második világháborúban jelentős károkat szenvedett, helyreállításuk azonban nem az eredeti tervek szerint történt,

így egyebek közt a légítamadások során megsemmisült csillagvizsgálót sem hozták rendbe az épület tetején. A kert az 1960-as évekig megmaradt, ám amikor a Csörzs utcában felépült az MSZMP Pest megyei Bizottságának irodaépülete, a jelentős részét elvették.

A tanítóképző 1959-ben felsőfokú (akadémiai) intézménnyé vált, az általános iskola

A tanítóképző épülete a második világháború előtt, tetején a csillagvizsgálóval

Az első állami tanítóképzőt Eötvös alapította Budán, az Attila út 97–99. számú házban 1869-ben. Több költözést követően, 1883-ban a Győri út 13–15.-be helyezték át az intézményt, ott működött 1911-ig, ekkorra készült el az új, kétemeletes épület a Kiss János altábornagy utca 40-ben. A Győri úti a Testnevelési Egyetem központi épülete lett.

A létesítmény kimondottan tanítóképzés céljára készült, a hallgatók már ott kezdték meg az 1911–12-es tanévet. A hajdani Mozdony (ma Kiss János altábornagy) utcára néző házban kívül az

hamarosan a pedagógusképző műhelyek élvonalába került, magas rangú elismerést vívott ki. Még Ferenc József is látogatást tett ott 1886 májusában.

Az iskola történelmében szomorú időszak az 1919-es év néhány hónapja, amikor a Tanácsköztársaság karhatalmi csapata (a rettegett „Lenin-fiúk”) megszállta az épületet, és ide hurcolta a rendszerellenesnek tartott embereket. Többnapos kínzást követően két társával együtt itt végezték ki Fery Oszkár nyugalmazott csendőrtábornokot. Az egykori Mozdony utcából 1921-ben Fery

alsó tagozata számára nevelte a tanítókat. A hároméves módosított képzés érettségire épült, a felvételi írásbeli és szóbeli vizsgából állt. Fél évet tanítási gyakorlaton töltöttek a hallgatók.

Az intézmény 1975-ben nyerte el a főiskolai rangot, 1995-től a tanítóképzés ideje négy évre nőtt. A régi központi épülethez 1982-ben építették hozzá a gyakorlóiskolát, majd 1990-re újabb szárnyalattal bővült. 2000. január 1-jétől az egykori Budapesti Tanítóképző Főiskola az ELTE Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kara lett.

B. A.

A Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria

otópályázatot hirdet

Hegyvidék – régen és most
címmel!

Keressük a Hegyvidék jellegzetes momentumait, helyszíneit, ahogy azt az itt élők látják! Mindennapi életből vett jelenetek, híres épületek, műalkotások, fontos pillanatok, melyek meghatározzák a kerület arcát és a hegyvidékiek életét. Bármilyen téma, helyszín, épület megörökíthető – a lényeg, hogy kötődjön egyaránt a múlthoz és a jelenhez!

A beérkezett pályamunkákat szakmai zsűri bírálja el, a legjobb három pályamű készítőjét díjazzuk (pendrive, sd-kártya, fotópapír-csomag). A zsűri által legjobbnak ítélt képekből kiállítás rendezünk a Barabás Villa Galériában.

A zsűri elnöke: Szalontai Ábel, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Fotográfia tanszékének vezetője

A fotókat 2014. április 30-ig, nyomdai minőségben (min. 2480x3500px – A4 300 dpi), CD formátumban vagy postai úton várjuk. Csak saját munkát tudunk elfogadni.

Kapcsolat:

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria
1126 Budapest, Beethoven utca 1/b.
www.hegytortenet.hu
Hanka Nóra
hanka.nora@hegyvidekgaleria.hu
061/457-0501

HEGYVIDÉK
GALÉRIA

www.facebook.com/hegyvidekgaleria

HEGYVIDÉKI
ÖNKORMÁNYZAT